

ÜÇ MÜCEDDİD

İslam Toplumunun yeniden inşası

Mustafa Akça

“Evet, bu zaman hem iman ve din için, hem hayat-ı içtimaiye ve şeriat için, hem hukuk-u âmmе ve siyaset-i İslâmiye için gayet ehemmiyetli birer Müceddid ister.”

Kastamonu Lahikası

Özet

Risale-i Nur’un çeşitli kısımlarında bahis konusu edilen “Üç Müceddid” ve “İman, Hayat, Şeriat” kavramları; merkezinde Risale-i Nur’un öngörülleri, yaklaşımları ve çözümlenmelerinin olduğu bir hareketin ve bu hareketten ortaya çıkan bir “şahs-ı manevi”nin geçireceği üç dönemi ifade eder. İslam toplumlarının yeniden inşa sürecini içinde barındıran ve Bilim, Felsefe ve Sanat olarak da ifade edebileceğimiz alanlarla yakından ilgili olan bu konu gerek bireysel insan hayatında gerekse toplumların hayatında kaçınılmaz olan üç devreyi izah etmektedir. Bu kavramlar aynı zamanda Risale-i Nur’da “İman, Hayat ve Şeriat” olarak karşılık bulmakta ve ahirzamanın büyük tecdit hareketini yüklenecek olan şahs-ı manevilerin geçireceği evreleri ifade etmektedir. Bu çalışmada müceddit kavramının iman, hayat, şeriat alanları açısından ifade ettiği anlam ele alınacak ve bu alanların bilim, felsefe ve sanatla ilişkisi tecdid hareketini yüklenecek olan şahsi manevilerin geçireceği evreler açısından irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Müceddid, iman, hayat, şeriat, bilim, felsefe, sanat, şahs-ı manevi

Tabiat; "kuva"
denilen ve her
biri diğere bir
başlangıç teşkil
eden kuvvetler
(sebepler) ile bu
kuvaların belirli
ve tekrarlı hale
gelen sistematik
etkileşimlerinden
(kavanin)
yani tabiat
kanunlarından
oluşmaktadır.

Abstract

The concepts of "Three Mujaddid" and "Faith, Life, Shariah" that are mentioned in various parts of the Risale-i Nur; refer to the three periods of a movement and of an "incorporeal-body" emerging from this movement in which Risale-i Nur's predictions, approaches, and resolutions centered. This issue, which is closely related to the fields that contain the reconstruction process of Islamic societies and which we can also express as Science, Philosophy and Art, explains three cycles which are indispensable in individual human life and in the life of societies. These concepts are also referred to in the Risale-i Nur as "Faith, Life, and Shari'a" and they represent the phases of three different incorporeal-bodies which are of the greatest act of renewal in the doomsday. In this study, the meaning of three mujaddids expressed in terms of belief, life and shari'a fields will be examined.

Keywords: Mujaddid, faith, life, shari'ah, science, philosophy, art, incorporeal-body



Giriş: Üç Müceddid – Bilim, Felsefe, Sanat

Risale-i Nur'un çeşitli kısımlarında bahis konusu edilen "Üç Müceddid" ve "İman, Hayat, Şeriat" kavramları; merkezinde Risale-i Nur'un öngörülere, yaklaşımları ve çözümlerinin olduğu bir hareket(ler)in ve bu hareket(ler)den ortaya çıkan bir "şahs-ı manevi"nin geçireceği üç dönemi ifade eder. Gerek Bediüzzaman Said Nursi'nin tarihçe-i hayatı gerek Risale-i Nur'un şahs-ı maneviye atıfta bulunan yoğun tahşidatı gerekse sosyolojinin genel tabiatı; bu kavramların böyle anlaşılmasını gerekli kılmaktadır.

Risale-i Nur'da "Şeriat" meselesi iki farklı sistematikte ele alınır: Birinci sistemde şeriat "*Şeriat-ı Kübrayı İlahiyye, Şeriat-ı Kübrayı Fitriyye, Şeriat-ı Fitriyye*" gibi birbiriyile eş anlamlı, birbirini çağrıştıran terimlerle ifade edilir. Bu sistemde, görünen tüm faaliyetler "sebepler ve nedensellik ilişkileri" olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar, bu sebepler ve nedensellik ilişkilerini "Tabiat" unvanıyla anmaktadır.

Tabiat; "kuva" denilen ve her biri diğere bir başlangıç teşkil eden kuvvetler (sebepler) ile bu kuvaların belirli ve tekrarlı hale gelen sistematik etkileşimlerinden (kavanin) yani tabiat kanunlarından oluşmaktadır. Bu kuvaların ve kavaninin sürekli şekilde deveranından bir takım "eser"ler yani 'mevcudat' meydana gelmektedir.

Her şey ilm-i ilahi'de içkindir. İlm-i ilahi'de bulunan her bir 'şey', Zat-ı Akdes'in iradesi ile bir plan ve program olarak ortaya çıkmakta; her bir şeyin kalıbı, sınırı, mahiyeti, işlevi belirlenmektedir. Daha sonra kudret –bir çekirdeğin bir ağacın her bir özelliğini ve DNA'nın insanın tüm maddi ve manevi kalıbını içermesi gibi- yaratılması istenen her bir 'şey'in prototipini içeren bir unsuru (Nur-u Muhammedi'yi) 'ibda' ile (Cenab-ı Hakk'ın aletsiz, maddesiz, zamansız, mekânsız hiç yoktan yaratması) yaratmaktadır. Bu ilk

yaratımdan sonra çekirdek, kendi içinde yerleştirilmiş olan ve nihayette “sebeb” denilecek olan üreme, döngü, tepkime, enerji dönüşümü gibi manevi kalıplar ve programlar ile gonca misali açılmaktadır. Bu âlemde her bir şey bu çekirdeğin kader programı dâhilinde inşa ve ibdası ile mümkün olmaktadır.

Şeriat-ı Kübra-yı Fitriyye'nin tüm kâinatta olduğu gibi, birey-insan'da ve birey-insanlardan oluşan sosyolojilerde de benzer tecellileri olduğu, olacağı muhakkaktır. Bireyin ve toplumun gelişimi ve değişimi de, her şeyde olduğu gibi, belirli kanunlara ve şartlara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu gelişim ve değişimlerin genel bir çerçevesini çizmek kolay olmasa da, gelişim ve değişimin çok genel bir yaklaşımla ortaya konulabilecek üç aşamasından bahsedilebilir. Bu aşamaları **Bilim** (ilm-i ilahinin tecellisi olarak), **Felsefe** (irade-i ilahinin tecellisi olarak), **Sanat** (kudret-i ilahinin tecellisi olarak) şeklinde adlandırmak mümkündür.

Bilim aşaması eğitim, öğretim ve deneyimleme ile gerçekleşir. Öğrenilen deneyimlenen ve çıkarım yapılan bu safhada ‘somut’ olan ve ‘somuta ilişkin bilgi’ elde edilmektedir. Entelektüel düşüncenin oluşmaya başlaması, olgunlaşması ve etkileşimi Felsefe safhasında gerçekleşir. Bu safhada ‘soyut’ olan ve ‘soyuta ilişkin bilgi ve deneyim’ elde edilmektedir.

Eğitim ve öğretim ile entelektüel düşüncenin nihai sonucu olarak “Sanat” aşaması ortaya çıkar. Bu ikisinin mahsulâtından elde edilen birikimlerle insan ve toplum, “kendini ve kendinde olanı gerçekleştirme” olarak ‘sanat’ yapabilecek hale gelir. Bu süreçler bireyde olduğu gibi toplumlarda da aynı şekilde tezahür eder. Bütün bu süreçler ve safhalar insan ruhunda içkin olan soyutun kâinatta içkin olan “güzellik”in ve görünür hale gelmiş olan “güzel”in yeniden t/üretilmesi ile devam eder.

Gerek şahsi ve gerek içtimai gelişim ve değişim bu aşamalar dâhilinde gerçekleşir. Bebeklik ve çocukluk döneminde bilim safhası etkindir. Bu dönemde tecrübi/pratik bilgi edinme süreci yaşanır. Soyut olanla (düşünce ve estetik duyu) buluşulması yolunda en önemli adım olan “dil” bu dönemde öğrenilmeye ve uygulanmaya başlanır. Bebeklik ve çocukluk döneminde determinist, pozitivist, benmerkezci, objektif ve beş duyunun algılama sınırlarına mahkûm bir bakışla olaylar ve durumlar tecrübe edilir; bir veri tabanı oluşur ve arşivleme yapılır. Bu dönem yoğun şekilde en temel öğrenme biçimi olan “bu nedir” sorusunun cevaplandırıldığı evredir. Soyut algısı neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu dönemde maneviyat, inanç, kültür ve din tekrarcı ve ezberci bir yöntemle biçimsel olarak elde edilir.

Gençlik dönemi “bu ne içindir/ben kimim” sorusunun cevabının arandığı dönemdir. Soyut olan algılanabilmekte; soyutun bilgisi ve estetiğın zevki elde edilmektedir. Kader, akıl ve benlik/kimlik üzerine yoğun felsefi iç-tartışmalar bu dönemin belirgin faaliyetidir. Gençlik döneminde ‘eşyanın, hayal ile yeniden biçim kazanması’nın temeli olan sanat üretiminin, yani uygulamalı sanatların (teknolojinin ve güzel sanatların) öğrenildiği ve bir nebze yapıldığı devredir. Bu dönem çoğunlukla 35-40 yaşına kadar devam eder.

Yeterli entelektüel birikim ve enerji oluştuğında, bu devreden sonra artık bireysel başarımla süreci başlayacak, bizatihi tecrübe edinilen sanat fikri

Şeriat-ı Kübra-yı Fitriyye'nin tüm kâinatta olduğu gibi, birey-insan'da ve birey-insanlardan oluşan sosyolojilerde de benzer tecellileri olduğu, olacağı muhakkaktır. Bireyin ve toplumun gelişimi ve değişimi de, her şeyde olduğu gibi, belirli kanunlara ve şartlara bağlı olarak gerçekleşmektedir.

yetiştirebilmiş topluluklar tarih yazabilirler. Toplumun bilgisi, inancı, örfü, tefekkür dünyası, kaygıları, zevki, idealleri, kısacası hemen her şeyi sadece bütünüyle (güzel ve/veya teknolojik) bir sanat eserinde yansıyabilir.

Birinci Müceddid – İman

Şahs-ı Manevinin Formasyonu

“Fen ve felsefenin tasallutuyla ve maddîyyun ve tabîiyyun taunu, beşer içine intişar etmesiyle, her şeyden evvel felsefeyi ve maddîyyun fikrini tam susturacak bir tarzda imanı kurtarmak”

Emirdağ Labikası

Bilim, Felsefe ve Sanat olarak ifade edilen konu; gerek bireysel insan hayatında gerekse toplumların hayatında kaçınılmaz olan üç devreyi izah etmektedir. Bu kavramlar aynı zamanda Risale-i Nur'da “İman, Hayat ve Şeriat” olarak karşılık bulmakta ve ahirzamanın büyük tecdit hareketinin ve farklı kategorilerde bu hareketi yüklenecek olan şahs-ı manevilerin geçireceği evreleri ifade etmekte; bununla birlikte Bilim, Felsefe ve Sanat veya İman, Hayat ve Şeriat kategorileri bize bu şahs-ı manevilerin temel tecdid yönelimlerini göstermektedir.

“Şahs-ı manevi” kavramı Risale-i Nur'un özgün temel öğeleri arasında yerini almış durumdadır. Hadislerde Ahirzamanın en dehşetli iki figürü olarak anlatılan Deccal ve Süfyan ile bunlara karşı mücadele edecek İsa Aleyhisselam ve Mehdi Aleyhisselam'ı konu alan hadisler, Risale-i Nur'da “şahs-ı manevi” anahtar kavramıyla çözümlenmektedir.

Bediüzzaman'ın yorumlarından, Hadislerde birer “kişi” olarak bahsi geçen bu tipolojilerin aynı zamanda birer “arketip” (kalıp, şablon, ilktip; kültürü oluşturan yapıtaşları) oldukları ve bir şahs-ı maneviye tekabül ettikleri; Mehdinin ve İsa Aleyhisselamın birer şahıs olmakla birlikte gerçekleştirecekleri faaliyetleri bir şahs-ı manevi/şahs-ı maneviler üzerinden ifa edecekleri anlaşılmaktadır. Ahirzamanda ortaya çıkan karmaşık kültürlerin, devasa yapıların ve uluslararası düzlemde yoğun faaliyetleri bulunan kurumların tüm küremizi etkisi altına alabilen bilimsel, sanatsal ve felsefi cereyanlar meydana getirdikleri; dolayısıyla, bu büyük cereyanların bir kombinasyonu olarak ortaya çıkacak olan ahirzamanın dehşetli fitnelerinin yıkımlarının da, karşıt eşdeğerleri olan yapılar tarafından tamir ve tecdid edileceği öngörülmektedir.

“Şahs-ı manevi” kavramı Risale-i Nur'un özgün temel öğeleri arasında yerini almış durumdadır. Hadislerde Ahirzamanın en dehşetli iki figürü olarak anlatılan Deccal ve Süfyan ile bunlara karşı mücadele edecek İsa Aleyhisselam ve Mehdi Aleyhisselam'ı konu alan hadisler, Risale-i Nur'da “şahs-ı manevi” anahtar kavramıyla çözümlenmektedir.

*Risale-i Nur
cemaatinin
çoğunluğunu
oluşturan
gelenekçi kısmı,
üç müceddidlerin
birincisi olan ve
bilim safhasını
inşa edecek olan
kesimdir. İman
Hizmetinin
en temel
işlevi olan ve
Risale-i Nur'un
metinlerinin neşir
ve izahı anlamına
gelen birinci
vazife yani "iman
hakikatlerinin
muhtaçlara
ulaştırılması"
cemaatin gelenekçi
çoğunluğu
tarafından yerine
getirilecektir.*

Bu kurumlar, kültürler, felsefeler bir anda ortaya çıkmamış; belirli aşamalardan geçerek küresel düzlemde etkin birer aktör haline gelmiştir. Aynen bunun gibi, ahirzamanda tecdid vazifesi de belirli aşamalarla gerçekleşecektir. Uzun süre mağlup vaziyetinde kalmakla birlikte çocukluk ve gençlik döneminin sonlarına kadar tahşidat faaliyetleri ile kurumsal kimlikler ve seçkin topluluklar oluşacak; sonrasında bir denge durumu gerçekleşecek, daha ileri safhada üstünlük emareleri ortaya çıkacaktır.

Kastamonu Lahikası'nda yer alan "Evet, bu zaman hem iman ve din için, hem hayat-ı içtimaiye ve şeriat için, hem hukuk-u âmme ve siyaset-i İslâmiye için gayet ehemmiyetli birer müceddid ister" şeklindeki ifadeler, bu zamanda üç aşamalı bir tecdid faaliyetinin varlığının gerekliliğini ifade etmektedir. Bu ifadeler aynı zamanda bütün güzelliklerin düşmanı ve söndürücüsü olan ümitsizliğin yer bulmaması için planlama yapılmasının, istişarenin devam ettirilmesinin ve gelecek tasavvurunun insanlara sunulmasının önemini göstermektedir. Bu aşamalar bir idealin hayata geçirilmesinin olmazsa olmazları durumundadır. Başta Muhakemât olmak üzere Hutbe-i Şâmiye ve Münazarât gibi eserler ile Beşinci Şua tarzında teviller ve izahlar esasen bu ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Üç müceddidle ilgili beyanlar; Risale-i Nur metinleri etrafında gelişecek olan iman hizmetinin ahir zamanda ifa etmekte olduğu ve kıyamete değin ifa edeceği faaliyetlerin kapsamlı analizlerinin ve bu analizlere dayalı gerçekçi planların yapılması, bu hizmetlerinin geleceğine yönelik stratejik tahminlerin yapılması anlamını da taşımaktadır.

Bütün bunlar, üç müceddid olarak ifade edilen üç dönemin kendi konjonktürel şartlarının anlaşılması ile daha mümkün ve gerçekçi bir hale gelebilecektir. Bu dönemleri "bilim, felsefe, sanat" olarak isimlendirmemiz, esasında bu kavramların dayandığı ana umdelerin "iman, hayat, şeriat" kavramlarına karşılık gelebilecek olmalarından kaynaklanmakta; hem de bu kavramları uygulama alanına taşıyacak ana karakterlerin, yani akademisyen, filozof/entelektüel ve sanatçıların bu dönemleri üretebilecek temel figürler olmasından kaynaklanmaktadır.

Risale-i Nur cemaatinin çoğunluğunu oluşturan gelenekçi kısmı, üç müceddidlerin birincisi olan ve bilim safhasını inşa edecek olan kesimdir. İman Hizmetinin en temel işlevi olan ve Risale-i Nur'un metinlerinin neşir ve izahı anlamına gelen birinci vazife yani "iman hakikatlerinin muhtaçlara ulaştırılması" cemaatin gelenekçi çoğunluğu tarafından yerine getirilecektir. Tekrara başvurmak, sıkça totolojiye sürüklenmek, ispatlama sadedinde çoğunlukla Risale-i Nur metinlerine atıf yapmak, menkıbelere başvurmakla bir tür ideoloji mühendisliği yapmak (hizmetin çocukluk dönemine tekabül eden) bilim safhasının, ezcümle "iman ve dinin tecdidi süreci"nin tipik göstergeleridir.

Birinci Mücedditlik Döneminin üreteceği en önemli ve en keyfiyetli insan potansiyeli "akademisyen"ler olacaktır. Ümmetin en temel eğitimi olan iman hakikatlerinin didaktik şekilde öğretimi ve en yüksek seviyede üniversite tezlerine konu olması bu dönemin iki ucunu ifade etmektedir.

Bu dönem esasında kıyamete değin sürecek iman ve Kur'an hizmetlerinin temelini oluşturmakta ve sürekli eğitimle tekrar edilen bir düzlemi ifade etmektedir. Bu aşamada bir toplum inşasından bahsetmek reel anlamda iyimserlik olacaktır. Bu dönem için en önemli argüman "bireyin inşası yönünde maneviyatla olan bağının kurulması ve soyut imani hakikatlerle tanışıklığın sağlanması"dır. Bu evre, esasında tüm tecdid hareketlerinin ve tüm müceddidlerin temel görev alanı olmakla birlikte ahirzamandaki tecdid hareketinin de en esaslı vazifesini anlatır.

Vurgulandığı gibi "İman, Hayat ve Şeriat" kavramları "İman ve Kur'an Hizmeti"nin fütüristik devirlerine işaret etmektedir. İman aşaması, en genel anlamda ve cemaat bağlamında Risalelerin telifinin tamamlanmasını, Cemaatin kökleşmesini ve gelenekçi bir topluluğun oluşmasını ifade etmektedir.

Bu dönemde cemaatin çoğunluğu Risale-i Nur metinlerine mevcut bilimsel argümanlar eşliğinde ve düşman fikriyatları çökertme meyliyle muhatap olmaktadır. Devamlı surette metinler okunmakta, çoğaltılmakta, başkalarına ulaştırılmakta ve iman hakikatleri tipik ideolojik reflekslerle savunulmaktadır. Bu refleksler, çocukluk dönemine benzer şekilde, zihinsel altyapının oluşmasına, fikriyatın kökleşmesine, Risale-i Nur'un şahs-ı manevisinin cemaat şeklinde maddi bir şahsiyette de tezahür etmesine yol açacaktır. Bu aşamada Nur metinleri öngörü olarak Cemaatin çok önündedir ve yine bu metinler üzerinde de yapılması gereken çok vazife vardır.

Bediüzzaman Said Nursi "Risale-i Nur metinleri" ile ilgili olan bu vazifeleri görebildiğimiz kadarıyla 17 başlık altında toplamıştır: "Neşir, İzah, Tahşiye, Talim, Tertip, Tashih, Cem, Şerh, Tekmil, Telif, Tanzim, Tefsir, Beyan, İspat, Tafsil, Tasvir, Tasfiye". Bu vazifelerin bazıları iman bazıları hayat bazıları da şeriat dönemlerinde ancak hakkıyla yerine getirilebilecektir. Cemaatin ana damarını oluşturan gelenekçi kesiminin üstlenebileceği en önemli vazifeler "Neşir, İzah, Talim, Tertip, Tashih ve Cem" olmakla birlikte bunlar iman döneminin en yoğun faaliyetlerini oluşturacaktır.

Risale-i Nur'un telifinin başladığı tarihten (1926) günümüze kadar 17 vazife içerisinde yukarıda belirttiğimiz 6 vazife ifa edilmeye çalışılmıştır. Yeterli entelektüel seviyenin oluşmasıyla diğer vazifeler de yerine getirilebilecektir. Uluslararası bir nitelik kazandıkça, bu hizmetin daha farklı problemlerle, sorularla ve muhataplarla karşılaşacağı ortadadır. Dolayısıyla sadece geleneksel yapının gerçekleştirdiği faaliyetler yetmemeye başlayacak; Tecdid Hareketinin İsevilik din-i hakikisine inanan kesimlerle bulunduğu yeni dönemler ve yeni karakterler ortaya çıkacaktır.

Tecdid ve ıslah yapılırken, İman Hakikatlerinin ilan ve ispatı en önemli vazife olarak kıyamete kadar sürecektir. Bu hizmet ifa edilirken, aynı zamanda nefsin ıslahı, toplumun ıslahı ve siyasal kurumların ıslahı da bir takım şartların olgunlaşmasına bağlı olacak ve toplumun imani düzeyinin yükselmesiyle doğru orantılı olarak her alanda ve her düzeyde tecdid faaliyetleri aşamalı olarak daha renkli bir hal alabilecektir. Her üç vazife (İman, Hayat, Şeriat) için çalışanlar aynı zamanda ve mekânda bir ve beraber olabilecekler; fakat yönelinen alanlar çoğu durumda farklı olacaktır.

Tecdid ve ıslah yapılırken, İman Hakikatlerinin ilan ve ispatı en önemli vazife olarak kıyamete kadar sürecektir. Bu hizmet ifa edilirken, aynı zamanda nefsin ıslahı, toplumun ıslahı ve siyasal kurumların ıslahı da bir takım şartların olgunlaşmasına bağlı olacak ve toplumun imani düzeyinin yükselmesiyle doğru orantılı olarak her alanda ve her düzeyde tecdid faaliyetleri aşamalı olarak daha renkli bir hal alabilecektir.

Bu dönemin en önemli mahsulâtı; özgün ve yetkin bir bilim ve felsefe altyapısına sahip olan, hemen her coğrafyadan ferdi bulunan bir entelijansiyadır. Bu dönemin geç-olgun hale geldiği zamanlarda artık Risale-i Nur metnlerinin yoğun analizinin yapılması beklenir.

Bu dönemin en önemli mahsulâtı; özgün ve yetkin bir bilim ve felsefe altyapısına sahip olan, hemen her coğrafyadan ferdi bulunan bir entelijansiyadır. Bu dönemin geç-olgun hale geldiği zamanlarda artık Risale-i Nur metnlerinin yoğun analizinin yapılması beklenir. Hıristiyanların mutedil kısmı ile ve ırkçı olmayan Musevilerle ortak noktaların paylaşımaya başlanması, imansızlık cereyanına karşı küresel düzeyde ittifak arayışlarının görünür bir düzeye kavuşması, mevcut ekonomik ve siyasi yapının ciddi ve düzeyli bir eleştirisi ile yeni ekonomik modellerin aranması, Postmodern unsurlarla buluşması, laik ve seküler Modern Hukuk'un dindarlığı dışlayan yapısıyla yüzleşmesi gibi hususlar bu dönemin tipik özelliklerinden olacaktır.

İkinci Müceddid - Hayat

“...zaaf-ı diyanet ve şair-i İslâmiyetteki lâkaytlık ve içtihadattaki fevzâ...”

Sünûhat

“Evet *يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ* işaretleriyle, bu asır hayat-ı dünyeviyeyi hayat-ı uhreviyeye, ehl-i İslâma da bilerek tercih ettirdi. Hem bin üç yüz otuz dört tarihinden başlayıp, öyle bir rejim ehl-i iman içine de sokuldu. Evet *عَلَى الْآخِرَةِ* cifir ve ebced hesabıyla bin üç yüz otuz üç veya dört ederek, aynı vakitte, eski Harb-i Umumîde İslâmiyet düşmanları galebe çalmakla, muahede şartını, dünyayı dine tercih rejiminin mebbeine tevafuk ediyor. İki üç sene sonra bilfiil neticeleri görüldü.”

Tarihçe-i hayat

İstikametli bir imani bilginin doğru bir yaşayışa yol açacağı düşünce olarak mantıklı olsa da uygulamada farklı tezahürler ortaya çıkmaktadır. Birey, toplum ve siyasal hukuk düzeni (devlet), içten dışa ve dıştan içe açılıp bükülerek birbirini etkileyen ve değişime zorlayan içi içe girmiş dinamik düzlemlerdir. Görece olarak küçük gözükken düzlemde (kalb dairesi) insan, en kritik mesele olan “varoluşa ilişkin bilgiyi (hakaik-i imaniye) aramaktadır. Bu bilgi bireylerde neye tekabül ediyorsa sonuçta toplum ve siyasal düzen ona göre şekil almaktadır. Tarihte ortaya çıkan bütün değişimler ve sıçramalar bu kritik meseleyle bağlı olarak meydana gelmektedir.

İman Hakikatlerinin bireydeki inşası tecdidin ilk aşaması iken bireyin dinini yaşadığı ikinci düzlem olan toplumun da bir istihaleden geçmesi ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Bireylerin nefis’lerinin etkileşiminden ortaya çıkan toplum hayatının istihalesi ikinci aşama/dönem olarak “Hayat” kavramı ile isimlendirilmektedir. İman Dönemini, Bilim Dönemi olarak ifade etmiştik. Kutsal metinlerin yerini bilim vasıtasıyla üretilen fakat içlerindeki kudsî özden ayrıştırılmış olan “profan bilgi” almakta, böylece iman güya bir aklileştirme ile inanç seviyesine düşürülmekte, insan ruhu bir kısırdöngüye hapsolmektedir. Profan bilginin bir sonucu olarak toplumsal kurumlarda ortaya çıkan ideolojiler de sosyal hayatı ve toplumu sekülerleşmeye (dünyevileşmeye) zorlamaktadır.

Kutsal metinlerin bilimle çatışıyor olduğu kanısının yaygınlaştığı modern dönemde insanların inançlarıyla yaşamları arasında bir uyumsuzluk baş göstermiştir. İnanç ve yaşantı arasındaki uyumsuzluğu azdıran en önemli unsur “nefs”tir. Nefs, insanın kendisi ve dünya ile (dolayısıyla insan-dünya olan toplumla) iletişim sağladığı en kritik düzlemi ifade etmektedir. Nefs, bu konumuyla, Hayat döneminin, yani ikinci aşamanın temel nesnesi durumuna gelmektedir.

Nefs, hem insanın iç dünyasında iman esaslarının etkisini kırabilen bir faktör olmakta hem de dış dünyada dünyevileşmeye yol açabilmektedir. Nefs, esasında, Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarının tanınması için bir kıyas olarak kullanılması gereken bir enstrüman iken; devamlı surette kendine yönelerek iç dünyayı, yakın çevreyi ve en geniş dairede siyasal düzlemi kendi oyun ve eğlencesi için bir koşturma alanı haline getirmektedir. Bunu da bir takım sebepler üzerinden (kişisel bağımlılıklar, ideolojiler, idealler, istek ve arzular, hayaller ve umutlar) gerçekleştirmektedir. Nefsin bu türden sebeplere bağlanması, iç ve dış dünyada “dünyevileşme” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeplerin ortadan kaldırılması çok yoğun bir çalışmayı gerektirmektedir. İman safhasında “küfr-ü mutlakin bir derece kırılması” söz konusu iken; Hayat safhasında “nefsin insan benliği üzerindeki sultanının kırılması” esas hedeftir.

İman hakikatlerin öğrenilmesi insanda ‘bir dereceye kadar’ etkili olmaktadır. “Nefs” bu etkiyi olabildiğince azaltma ve kırma meylinindedir. Zira nefs kendini hür ve müstakil görmektedir. Son 3 asrın özgürlükçü yaklaşımları bunun yolunu genişletmiş; nefsi disiplin altına almaya çalışan ‘kutsal bilgi’ ise ayıplanır olmuştur. Bu kınayıcı yaklaşımın getirdiği bir takım handikaplara ilave olarak, iman hakikatlerinin akli ve ilmi delillerle ispatı sadedinde nefsin kişiler üzerindeki hegemonyasının kırılması uzunlaşmış ve zorlaşmıştır.

Birinci bölümde Şeriat olgusunun Risale-i Nur'da iki farklı sistematiğe ele alındığı; Büyük Şeriat olan Şeriat-ı Kübra-yı İlahiyye'nin nedensellik gibi bir takım ilişkiler üzerine inşa edilmiş bir düzeni ifade ettiği ve bunun “tabiat” olarak tezahür ettiği belirtilmişti. Bu şeriat, varlığı kuşatmış olup kendi sistematiği içindeki her şeyi kendisine adeta mahkûm kılmaktadır.

Birey olarak insanı ve bireylerden müteşekkil olan toplulukları ve nihayetinde toplumları etkisi altına alan ikinci bir şeriat vardır ki, bu şeriat “İtikat ve inançlar, Ahlak kuralları, Adalet (hukuk sistematiği), İbadetler ve Kişisel kabiliyetler (taat, fazilet, ihsan vs)” olarak sayılabilecek hususları içermektedir.

İtikadın ve inancın tecdidinin Birinci Müceddidlik aşamasının ve şahs-ı manevisinin konusu olduğu daha önce izah edilmişti. İkinci tür şeriata ait olan ahlak kuralları, adalet (hukuk sistematiği), İbadetler ve Kişisel kabiliyetler (taat, fazilet, ihsan vs) gibi kavramlar esasında nefsin dizgin altına alınmasına, disipline edilmesine yönelmektedir. Bu hususlar İkinci Müceddidlik Döneminin konusunu teşkil eder. Hukuk meselesi “kişinin hak, sorumluluk ve sınırlarını bilmesi” düzeyine kadar bu döneme dâhil

Birey olarak insanı ve bireylerden müteşekkil olan toplulukları ve nihayetinde toplumları etkisi altına alan ikinci bir şeriat vardır ki, bu şeriat “İtikat ve inançlar, Ahlak kuralları, Adalet (hukuk sistematiği), İbadetler ve Kişisel kabiliyetler (taat, fazilet, ihsan vs)” olarak sayılabilecek hususları içermektedir.

İkinci Müceddidlik döneminin sınırları iman ve inanç esaslarının öğretilmesi haricindeki tüm kişisel hususları (ahlak kuralları, ibadetler ve kişisel kabiliyetler (taat, fazilet, ihsan vs)) içermektedir ve genel geçer kural üretemeyen tüm küçük insan guruplarını içine almaktadır.

edilmelidir. Zira İkinci tür şeriatın alt başlıklarından olan Hukuk Düzeni hem adli yapıyı hem siyasal yapıyı içermektedir.

İkinci Müceddidlik döneminin sınırları iman ve inanç esaslarının öğretilmesi haricindeki tüm kişisel hususları (ahlak kuralları, ibadetler ve kişisel kabiliyetler (taat, fazilet, ihsan vs)) içermektedir ve genel geçer kural üretemeyen tüm küçük insan guruplarını içine almaktadır. Bu manada gerek kişinin gerekse topluma nazaran daha küçük yapılar olan kümelenmiş küçük insan guruplarının (birey, aile, cemaat, tarikat, vakıf, dernek vs.) ıslahı “nefs” odağında buluşmaktadır. Toplum hayatı bunlarda oluşan, içe ve dışa yönelen ilişkilerden teşekkül etmektedir.

Modern dönemde insanın nefsi ve ötekiyle olan ilişkileri seküler bir zihniyetle yeniden tanımlanmıştır. Hayat safhasının ve İkinci Müceddidin önünde duran problem de bu seküler zihniyetin aşılmasıdır.

Seküler yaklaşım en çok kişiler arasındaki sıhriyeti (ruhsal yakınlık, familiarity) etkilemiş; insanı insana, kişiyi de ontolojisine yabancılaştırmıştır. Yabancılaşmış (vahşet içinde kalmış) insanın hem kendini hem de öteki olanı tekrar tanıması gerekmektedir. Sekülerleşmenin tersine çevrilmesinin en önemli anahtarından birisi sıhriyetin yani “kişiler arasındaki emniyetin tesisi” meselesidir. Bu “güven”in temelinde herhangi bir maddi menfaatin değil, dindarlık hissini yatması önemlidir. Hâlbuki modern dönemde emniyet bir “asayiş ve zabtiye (güvenlik) meselesi” haline gelmiş, anlamı daralmış ve bu anlayış “veri, istatistik, özgürlük, çoğunluk, kanun ve kamu otoritesi”nden oluşan mekanik bir (laik) siyasal yapıdan başka bir şey ortaya çıkaramaz olmuştur.

Sekülerleşme, ‘hayat aşaması’nın en önemli sorunsalı olmakla birlikte bu problemin en kritik düzlemi doğumdan 15-16 yaşına kadar süren temel eğitim olmaktadır. Sabah okula gönderdiğimiz çocuğun zihnine pompalanan profan bilgi akşam kutsala karşı oluşan bir soru işareti olarak çocuğumuzun sözlerinde ve davranışlarında yansımaktadır. Laik eğitim vasıtasıyla dinin otoritesi, bireyin özgürlüğü lehinde yıkılmakta ve bireyin önünde kanun kuvveti ile nefsi arasında bir tür denge oluşmasını sağlamaktan başka bir sınır kalmamaktadır. Toplumsal hayat böylece insanların özgürlük alanlarının dengelenmesinden başka bir fonksiyonu olmayan ve piyasa vasıtasıyla canlıymış gibi gözükken mekanize bir biçim almaktadır.

Doğduğu andan itibaren varlık sorunsalına, insani ve toplumsal vazifelere atıf yaparak bireyi konumlandıran dinin yerine; sadece kendisine ve menfaatine yönelmesine yol açan, toplumsal vazifelerini çıkar ilişkisine dayandıran sekülerist yaklaşımın alması topluma dayanak olan bağları (hürmeti) öldürmekte, aile gibi kurumları etkisizleştirmekte, eşdeğer olarak hem hukuka hem de güvene (şefkat ve merhamete) dayalı insan ilişkileri üretmek yerine sadece kanuna dayalı ve onunla sınırlı ilişkiler düzlemi ortaya çıkarmaktadır.

“İhtiyaç” tarifinin değişmesi sekülerleşmenin bir başka ayağını oluşturmaktadır. Birbirini yutmakla beslenen unsurlardan oluşan modern iktisadi yapı her halde ve her durumda kâr etmeyi, büyümeyi öngörmektedir.

Bu sürgit, bireylerin sürekli olarak tüketime yönlendirilmesiyle mümkün olmaktadır. Dini, milli, insani ne varsa kâr hırsına kurban edilebilmektedir. İnsanın dış dünyada maruz kaldığı bu saldırgan tutumun iç dünyasında nefsinin istekleri ve beklentileriyle örtüştüğü derecede dünyevileşmesi artmaktadır. Kişisel gelişimin sadece maddi alana hasredilmesinin önünün kesilmesi için kanaat ahlakı, yardımlaşma ahlakı gibi manevi bakımla gerçekleşecek kazanımların aile, mahalle, cemaat, tarikat gibi guruplar içerisinde işlevsel hale gelmesi, hayat aşamasının göstergeleri olarak karşımıza çıkacaktır.

Bediüzzaman kendi hareket tarzını (tarikini) ifade ederken “Acz, Fakr, Şefkat ve Tefekkür” olarak dört esası saymaktadır. Bu sistematikte “Acz ve Fakr” kavramları insan nefsinin ıslahına; “Şefkat” kavramı kişiler arası ilişkilerin anlam kazandığı toplumsal düzenin ıslahına; “Tefekkür” kavramı da insanın dünya ile kurduğu bağın ıslahına yönelmektedir. Bütün bu kavramlar zincirleme etkileşimlerle hayat-ı içtimaiye ve şeriat’a tesir etmektedir. İçtimai hayat değiştiğinde; bu değişim, çok karmaşık düzlemler olan ve çoğunlukla kaotik sıçramalar ve değişimlerle şekillenen “siyasal düzlemlere, devletlerarası ilişkilere, küresel ekonomik yapılar”a tesir edecektir; tabiatıyla Üçüncü Mücedditlik döneminin/aşamasının nesnesi olan hukuk-u âmme ve siyaset de müsbet manada dönüşüme uğrayacaktır.

Küfrü Mutlak’ın bir derece kırılabilmesi, Modern yaklaşımın eleştirilmesini de mümkün kılmıştır. Bu eleştirel düzlemin oluşmaya başlaması ile kişinin, topluluğun, toplumun, ümmetin ve insanlığın bir tecdid tarzına ve tecdid düzeyine konu olması kaçınılmaz olmaktadır. Terazinin ağır olan kısmının hafiflemesi ve diğer kefenin yükselmesi yoğun çabalara ve üç farklı düzlemde (Birey, Toplum ve siyaset) ve üç farklı esasa (İman, Hayat ve Şeriat) dayalı yapılacak olan çalışmalarla mümkün olacaktır.

Tecdidin ikinci aşaması (Hayat Devresi) esasında en uzun dönem olacak ve uzun soluklu çalışmalarla şekillenebilecektir. Birinci dönemde Müslüman toplumunun baskı ve zulme dayalı süfyan rejiminin/deccal düzeninin zorbalıklarına karşı durması söz konusu iken, giderek zayıflayan bu baskının ikinci dönemde iğfal ve çeldirmeye (dezenformasyon) dönüşmesi söz konusudur. Dolayısıyla daha derli toplu, özel hedef ve kapsama sahip hizmet stratejilerinin ön plana çıkacağı yeni bir dönem başlamıştır denilebilir. Gayr-i imani ve gayr-i insani olanın eleştirisine dayalı olarak entelektüel seviyede üretilen telif eserler bu dönemde üretilmektedir. Yeterli akademisyenin olması bu aşamada yetmemekte; özgün çalışmalar ve özgün telif eserlere ihtiyaç duyulmaktadır. Elde edilmiş ham imani bilgilerin toplumla buluşması çeşitli düzeylerde felsefi çalışmalarla mümkün olacaktır. Gayr-i imani ve gayr-i insani olanın felsefi arka planının çözümlenmesi ve imani hususlarla telif edilmesi ikinci mücedditlik döneminin en belirgin özelliğidir.

Küfrü Mutlak’ın bir derece kırılabilmesi, Modern yaklaşımın eleştirilmesini de mümkün kılmıştır. Bu eleştirel düzlemin oluşmaya başlaması ile kişinin, topluluğun, toplumun, ümmetin ve insanlığın bir tecdid tarzına ve tecdid düzeyine konu olması kaçınılmaz olmaktadır.

Bu dönemler, birbiri ardı sıra gelecek olan, biri bitince diğeri başlayacak olan dönemler ve vazifeler olarak anlaşılmalıdır.

Tabandan yukarıya doğru bir tecdid ve islah yapılırken, İman Hakikatlerinin ilan ve ispatı en önemli vazife olarak kıyamete kadar sürecektir.

Şunu tekrar hatırlatmakta fayda vardır: Bu dönemler, birbiri ardı sıra gelecek olan, biri bitince diğeri başlayacak olan dönemler ve vazifeler olarak anlaşılmalıdır. Tabandan yukarıya doğru bir tecdid ve islah yapılırken, İman Hakikatlerinin ilan ve ispatı en önemli vazife olarak kıyamete kadar sürecektir. Bu hizmet ifa edilirken, aynı zamanda nefsin ıslahı, toplumun ıslahı ve siyasal kurumların ıslahı da bir takım şartların olgunlaşması ve toplumun imani düzeyinin yükselmesine bağlı olarak her alanda ve her düzeyde tecdid faaliyetleri aşamalı olarak devam edecektir. Her üç vazife için çalışanlar aynı zamanda ve mekânda bir ve beraber olabilecekler; fakat yönelinen alanlar her durumda farklı olacaktır.

Bu dönemin merkezinde yer alacak olan en önemli insan topluluğu; özgün ve yetkin bir bilim ve felsefe altyapısı bulunan, “Medresetüzzehra Talebesi”nin özelliklerine sahip, her coğrafyadan ferdi bulunan bir entelijansiyadır. Bu dönemde Risale-i Nur metinlerinin yoğun analizinin yapılması beklenir. Hıristiyanların mutedil kısmı ile ve ırkçı olmayan Musevilerle ortak noktaların paylaşımaya başlanması, imansızlık cereyanına karşı küresel düzeyde ittifak arayışlarının görünür bir hale gelmesi, yeni ekonomik modellerin aranması ve mevcut ekonomik ve siyasi yapının ciddi ve düzeyli şekilde eleştirisinin yapılmaya başlanması, Postmodern unsurlarla buluşması, laik ve seküler Modern Hukuk’un dindarlığı dışlayan yapısıyla yüzleşmesi gibi girişimler bu dönemin tipik faaliyetlerinden olacaktır.

Üçüncü Müceddid - Şeriat

“Her asırda dine ve imana tam hizmet eden müceddidler geldikleri gibi, bu acip ve komitecilik ve şahs-ı mânevî-i dalâletin tecavüzü zamanında bir şahs-ı mânevî müceddid olmak lâzım gelir. Eski zamana benzemez. Şahıs ne kadar da harika olsa, şahs-ı mânevîye karşı mağlûp olmak kabildir.”

Emirdağ Lahikası, 93. mektup

“İman, Hayat, Şeriat” şablonu her Müslüman ve muvahhid topluluğa uygulanabilir bir yaklaşımdır. Bediüzzaman Said Nursî bir program yapmış, bu programın uygulama kodlarını belirlemiş ve İslam toplumuna nasıl uygulanacağını da tek tek anlatmıştır.

Birinci dönem ve birinci tip şahs-ı manevi için “bireyin inşası yönünde maneviyatla olan bağın tesisi ve soyut imani hakikatlerle tanışıklığın sağlanması” en önemli hedeftir. Bu hedef, esasında tüm tecdid hareketlerinin ve tüm müceddidlerin temel görevi olmakla birlikte ahirzamandaki tecdid hareketinin de en temel vazifesidir.

İman Hakikatlerinin bireyde inşası birinci aşama iken bireyin dinini yaşadığı düzlem olarak toplumun da bir istihaleden geçmesi gerekmektedir. Bireylerin biyolojik ve sosyolojik etkileşiminden oluşan toplumun istihalesi ikinci aşama/dönem olarak “Hayat” kavramı ile ifade edilmektedir.

Risale-i Nur’da Üç Müceddidin üçüncüsü olarak sayılan “Şeriat”

kavramı, çok değişik anlamları ve düzlemleri haiz bir kelime olarak aslında hem İman hem de Hayat hakikatlerini içine almakla beraber onları aşan bazı nitelikleri de barındırmaktadır.

Bu dönem aynı zamanda çoğu zihinlerde “siyaset kurumu”nu çağrıştırır ve sanki Siyasal İslamcı Yöntemle Üçüncü Müceddidi oluşturan şahs-ı manevinin nihai hedef olarak “iktidar olmak/devleti yönetmek” konusunda aynı konuma geldiği/geleceği düşünülmektedir.

Hâlbuki iki yaklaşım arasındaki durum sanıldığından çok farklıdır. Şeriat meselesi Bediüzzaman için bir devlete, siyasal akıma ve politik bir yaklaşıma hasredilemeyecek derecede çok yönlü ve çok basamaklı bir yapıyı ifade etmektedir. Divan-ı Harp’te yaptığı savunma Bediüzzaman’ın bilindik ve klasik “şeriat istemi”nden daha düzeyli ve ayakları yere basan bir şeriat kavramına atfı yaptığını gösterir:

"Bidayetlerde herkesten sual olunduğu gibi, Dîvan-ı Harb'de bana da sual ettiler: "Sen de Şeriat istemişsin?" Dedim: "Şeriatın bir hakikatine bin rûhum olsa feda etmeye hazırım! Zira, Şeriat sebab-i saadet ve adalet-i mahz ve fazilettir. Fakat, ihtilalcilerin isteyişi gibi değil!"

Bediüzzaman için ‘şeriat’ hem iki dünya saadeti üreten (sebeb-i saadet) hem devlet için ferdin feda olunmadığı (adalet-i mahz), siyaset için kardeşin kardeşi ezmediği ve taraftarlığın değil ehliyetin (fazilet) önemli olduğu, İslam Kardeşliğinin yeniden tesis edilmesini ifade eden ‘Yüksek İslam Siyaseti’nin adıdır. Kaba Siyasal İslamcı yaklaşım Müslümanlar arasında kardeşlik üretememekte, daha çok bu dünyanın saadetine yönelmekte, devlet (iktidar) için ferdi hukuku feda edebilmekte, ehliyet ve uhuvvet yerine siyasi taraftarlığı esas almaktadır. Siyasal İslamcı yaklaşım demokrasi ve hürriyete önem vermemekte, saltanatçı olan Emevi tarzı siyaset anlayışını aşmamaktadır.

Bediüzzaman’ın açıklamalarından varılabilecek bir sonuç olarak siyasal anlamda görünür bir şeriatın varlığının bazı göstergeleri de bulunmaktadır: Bu göstergelerden önemli bazıları Hürriyet (her nevi istibdadın etkisinin kırılması, hürriyet-i vicdanın kabul görmesi), meşrutiyet-i meşrua (İslam fikhî ve demokrasi arasındaki problemlerin çözümlenmesi) ve cemahir-i müttefika-i islamiyye’dir (İslam ümmeti arasındaki ittihadın ve çeşitli alanlarda ittifakların sağlanması). Bununla birlikte Şeriatın aynı zamanda genel anlamda inanç (itikad), Ahlak (davranış ve düşüncesi), hukuk (kamu ve özel hukuk) Fazilet (İnsaniyeti temsil, insan-ı kâmil manasının tahakkuku yolunda sorumluluk bilincinin ortaya çıkması) ve İbadet (dinin yüklediği sorumluluklar) olarak toplum hayatını şekillendirici; dolayısıyla Müslüman ve muvahhit toplumu oluşturucu birçok işlevleri de bulunmaktadır. Yani şeriat kavramı zihinlerde uyanan ilk manasıyla bir siyasal yönetim anlayışı olmayı birçok yönlerden aşan kuşatıcı bir niteliğe sahiptir.

Üçüncü müceddidlik dönemini ‘sanat’ olarak isimlendirmiştik. Bu hem zanaat olarak adlandırılan teknoloji ve üretimin hem güzel sanatlar manasında bediyyatın hem de iktisadın diğer bir unsuru olan ticaretin, ilk iki müceddidlik döneminde oluşan bireysel ve toplumsal zemine oturan

*iüzzaman için
'şeriat' hem iki
dünya saadeti
üreten (sebeb-i
saadet) hem
devlet için ferdin
feda olunmadığı
(adalet-i mahz),
siyaset için
kardeşin kardeşi
ezmediği ve
taraftarlığın
değil ehliyetin
(fazilet) önemli
olduğu, İslam
Kardeşliğinin
yeniden tesis
edilmesini ifade
eden 'Yüksek
İslam Siyaseti'nin
adıdır.*

İnsanda 'Hamiyet duygusu' eğer sağlam bilgi ve tahkiki iman olmazsa başkalarının kötüye kullanımına en açık olan taraftır. Bu duygu üzerinden hem dini hem milli değerler politik manevralara, siyaset oyunlarına feda edilmektedir. Bu bakımdan dine hizmet için en şüpheli ve müşkülâtli yol siyaset yoludur.

bir bilimsel, entelektüel ve sanatsal perspektif ile icra edilmesini ifade etmektedir. Bunu gerçekleştirecek kişiler yüz milyonları bulan işinde ehil ve iman altyapısı sağlam dindar halk kitleleridir.

Bu alanlardan farklı olan ve fakat bunlarla kaçınılmaz şekilde ilişkili olan **siyaset** konusu bu dönemde berraklaşmaya başlayacaktır. 19'uncu yüzyılın ortalarında parçalanmaya başlayan İslam toplumlarının siyasal yapılarının istibdada yol açan tüm "tek adamcı, klikçi, komitacı, çoğulcu ve özgürlükçü olarak isimlendirilmekle birlikte birey yönelimini ve isteklerini temsil etmeyen" tüm unsurlardan arındırılması kritik bir önemi haizdir.

Dinin siyaset alanını şekillendirmesi bir tür şeriat tasavvuru üzerinden mümkün olmaktadır. Bu tasavvur ekseriyetle dinin siyasete alet edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu ise çok farklı şekillerde ve düzeylerde tezahür etmektedir. Bu öyle akıl almaz yollarla ve şekillerde ortaya çıkar ki insan bunun farkına çoğu zaman varamayabilir.

İnsanda 'Hamiyet duygusu' eğer sağlam bilgi ve tahkiki iman olmazsa başkalarının kötüye kullanımına en açık olan taraftır. Bu duygu üzerinden hem dini hem milli değerler politik manevralara, siyaset oyunlarına feda edilmektedir. Bu bakımdan dine hizmet için en şüpheli ve müşkülâtli yol siyaset yoludur. Said Nursî kırk yaşına kadar doğrudan siyaset yapmamakla birlikte zaman zaman siyasetin dilini de kullanarak hizmet etmeye çalışmış; lakin bütün bu yoğun çabalarının sonucunda o meşhur sözünü söylemek durumunda kalmıştır: "Siyasetten ve şeytandan Allah'a sığınırım".

Bediüzzaman'ın, kendi hizmet anlayışını anlatırken kullandığı çok dikkat çekici metaforları vardır. Bu metaforlardan birisi de "nur-topuz" karşılaştırmasıdır. Bu mecazda "nur"dan kasıt garazsız, sırf lillâh için yapılan ve hiçbir dünya menfaatine değışilmeyecek olan "İman ve Kuran hizmeti"dir. Bu hizmette Kur'an'ın emirlerinin ve imanın esaslarının kamuya anlatılması, gösterilmesi, iletilmesi esastır. Ana prensip "insanlara bir nur göstermek"tir. En kritik nokta mesajı olabildiğince açık, incitmeyecek tarzda, menfaat ve tarafgirlik hissi uyandırmaktan olabildiğince kaçınarak vermektir. "Hizmet" bir "iş"değildir; hizmet, insanın kendi nefsiyle yaptığı mücadelenin yine kendisi ve çevresinde uyandırdığı "müspet" tesirdir. Hiçbir "araç" bu etkileşimin gerçekleşmesinde "amaç" durumuna gelmemelidir. İman hizmetinin odağında "ihlas", "uhuvvet", "dua" gibi tamamen manevi/dikey kavramlar vardır.

İman ve Kuran hizmeti yapanların herhangi bir güç odağına ya da bir erke yanaşmak, devleti ve siyaseti dönüştürmek için kadrolaşma içerisine girmek, bürokrasiyi kullanmak, umumi emniyeti bozacak ve masum insanların haklarına hanel getirecek gösteri, kalkışma, protesto ve isyan hareketlerinde bulunmak gibi davranışlara yönelmeleri, hizmetin dilinin değıştiğinin, apolitikten politize olmaya yönelindiğinin, hizmet-dışı alanlarda gezinilmeye başlandığının habercisidir. Hizmet, artık "topuz" mecazının işaret ettiğii alana ayak basmıştır denilebilir.

Said Nursî, vefatından önce talebelerine verdiği son derste şöyle seslenir:

“Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir, menfî hareket değildir; rızayı ilahiyeye göre sırf hizmet-i imaniyyeyi yapmaktır, vazife-yi ilahiyeye karışmamaktır. Bizler, asayışı muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz.”

Barla Lahikasında Müsbet iman hizmetini ifade eden Müsbet Hareket’in çerçevesi çizilir. Burada Müsbet Hareket Fikri:

a) "Adalet'in olabildiğince tebarüz ettirilmesi namına haksızlığa, zulme, tarafgirliğe, kin ve adavete sebep olacak her türlü menfi, yıkıcı, kırıcı hareket ve düşünceden kaçınmak;

b) En büyük düşman olan nefis-i emmarenin hilesinden; cin, ins ve şeytanların ayartmalarından emin olmak için; herkesin karanlığa, köşeyi nisyana çekildiği vakitte, âlem-i İslam mühmel kalmamak için, nurlu hakikatlerin iblağına çalışmak ve bu iştiyakla hareket etmek;

c) Allah için muhabbet etmek" olarak ortaya konulur.

Müsbet Hareket, dâhilde böyle bir muhtevaya sahipken, harice çıkıldığında daireye yeni unsurların eklendiği görülür. İnsaniyetin tefessüh etmemiş unsurlarıyla, bilhassa Hıristiyanların muvahhit dindar ruhanileriyle, dinsizliğe karşı ortak bir kelimedede anlaşarak mücadele etmek gerektiği çeşitli vesilelerle Bediüzzaman'dan sadır olmuştur.

Bediüzzaman İman ve Kuran Hizmetinin pusulasını Müsbet Hareket olarak belirlemiştir. Hizmetin bu eksende devam etmesi, gerek yaşanılan muhitte gerek ülkede gerekse insanlık âleminde dönüşümü meyve verecek; bu dönüşüm insanın ilgili olduğu tüm yatay alanları –siyaset, hukuk, ekonomi, ticaret, eğitim vs.- müspet şekilde değiştirecektir.

“Nur-Topuz” yaklaşımına göre cemaat ve tarikatların hareket tarzı siyasi cereyanlardan farklı olmalıdır. “Siyasi cereyanlar” olarak ifade edilen kapsamı oluşturan unsurlara örnek olarak siyasi partiler, oda ve meslek kuruluşları, kamu bürokrasisi ile ideolojik fraksiyonlar sayılabilir. Bunların karakteristik özellikleri olarak “dönüştürme, zorlama, ele geçirme, çoğalma, taraftar toplama, büyüme eksenli hareket etme” gibi hususlar hemen göze çarpar.

Kavram ve ilke olarak ne cemaatte ne de tarikat yolunda yukarıda belirtilen özellikler bulunmaz, bulunmamalıdır. Bunların hedefinde “ihlas, rıza-yı ilahi ve ahireti kazanmak” vardır. Bu ise “zorla, aldatmayla, göz boyamakla, taraftar toplamayla, sayısal güçleri elde etmekle...” kazanılmaz. Bu yapılar “birey” olarak doğru yola ulaşmak ve birbirine dua ile kardeş olmak üzerine müessesdir. Bu özün önüne ticari ve siyasi unsurlar, garaz ve kin, tarafgirlik ve fanatiklik, rekabet ve çekememezlik girmeye başladığında artık ne bir cemaatten ne de bir tarikattan bahsedilemeyecek bir duruma gelinmiş; yapı artık “ticarileşmiş, politikleşmiş, siyasileşmiş, ideolojik bir hal almış”tır denilebilir. Dolayısıyla tecdid vazifesi akamete uğramaya başlayacaktır. Siyaset ve bürokrasinin dili yatay ilişkiler ağına taalluk eder ve esasında dünyevi alana hitap eder, hükmü ve etkileri dünya hayatı ile sınırlıdır. İnsan için baki kalan, içinde bulunulmuş olunan kurumlar değil, yaşanılmış düşünceler ve niyetlerdir.

*Bediüzzaman
İman ve Kuran
Hizmetinin
pusulasını
Müsbet
Hareket olarak
belirlemiştir.
Hizmetin bu
eksende devam
etmesi, gerek
yaşanılan
muhitte gerek
ülkede gerekse
insanlık âleminde
dönüşümü
meyve verecek;
bu dönüşüm
insanın ilgili
olduğu tüm yatay
alanları –siyaset,
hukuk, ekonomi,
ticaret, eğitim vs.-
müspet şekilde
değiştirecektir.*

Said Nursî ile ilgili hiçbir hatıradan, hiçbir metinde, hiçbir anekdotta “sayısal üstünlüğe ve maddi varlıklar” a dayanmak gibi bir yaklaşıma rastlanılmaz. Bediüzzaman’ın; çoğunluk elde edilmesi, kitlelere yön verilmesi, maddi gücün elde edilmesi, bürokraside taban oluşturulması, siyasette söz sahibi olunması gibi “politik dil” e özgü söylem ve hedeflere itibar etmediğine bütün bir yaşam öyküsü, bıraktığı hatırat ve en büyük Tarihçe-i Hayatı olan Risale-i Nur şahittir.

Farklı dil yapılarına ve argümanlara sahip, kabaca “Cemaat ve Siyaset” olarak adlandırabileceğimiz iki yapının birbirleriyle olan münasebetleri çoğunlukla iki taraf açısından farklı sonuçlar doğurur. Siyasetin gündelik olaylardan oldukça etkilenmesi, düne ait olanların kolayca unutulduğu bir zemin olması, yalan, iftira ve manipülasyonun sıkça rastlanılan olaylardan sayılması halkı siyasete karşı esnek ve tedbirli olmaya alıştırmıştır. Fakat cemaatin halk nazarındaki konumu siyasetin konumundan çok daha hassas bir durum arz eder. Cemaat ve tarikat adeta halkın güvenini emanet ettiği bir sosyal barınak konumundadır. Siyaset ne kadar ayrıştırıcı, fişleyici, kışkırtıcı bir dil yapısına sahipse; cemaatin dili o kadar birleştirici, kusur örtücü ve teskin edici bir yapıda olmalıdır.

Said Nursî ile ilgili hiçbir hatıradan, hiçbir metinde, hiçbir anekdotta “sayısal üstünlüğe ve maddi varlıklar” a dayanmak gibi bir yaklaşıma rastlanılmaz. Bediüzzaman’ın; çoğunluk elde edilmesi, kitlelere yön verilmesi, maddi gücün elde edilmesi, bürokraside taban oluşturulması, siyasette söz sahibi olunması gibi “politik dil” e özgü söylem ve hedeflere itibar etmediğine bütün bir yaşam öyküsü, bıraktığı hatırat ve en büyük Tarihçe-i Hayatı olan Risale-i Nur şahittir.

Politik alanın din dilini kullanmasının yine yatay alanlara hitap edebildiğini; aynı cümleyi söylemeler dahi kast ve niyetin politik dilde ayrı din dilinde ayrı olduğunu göstermesi bakımından Bediüzzaman’ın yukarıda bahsettiğimiz 31 Mart Vakası sonrasında Divan-ı Harb’te yargılandığı süreçte yaşadıkları örnek olarak zikredilebilir.

Kendisini “şeriatın hadimi” olarak kabul eden bir devletin (Osmanlı) mahkemesinde, ruhunu şeriatın alan devletin kanunları ile dindar bir mahkeme reisinin bir İslam âlimini “Sen de şeriat istemişsin?” sorusuyla suçladığına şahit oluruz. Neresinden bakılsa gariplikler ve çelişkilerle dolu bu durum fazlasıyla anlamlı bir konuyu bize gösterir: Dil açısından şeriatı istemek din bilgininden duyulacak normal bir söz iken; politik dil açısından “şeriat istemek” “İslam şeriatı” nı istemek manasına gelmez. İktidar bunu “siyasi iradenin yaptıklarını istememek” manasında algılamaktadır. İstemek olumlu bir eylem iken, konjonktür ile bağlantı kurulduğunda karşıtlığı, isyanı, olumsuzluğu, istememeyi ifade etmektedir. Kullanılan dilin, aynı kelimeler kullanılsa da farklı şeyler ifade ettiğine “Fakat ihtilalcilerin isteşi gibi değil” denilerek işaret edilir.

Emirdağ Lahikası’nda, cemaat ve tarikat dilini konuşanlarla siyaset dilini kullananlar arasında çok önemli farklar bulunduğu anlatılır: “Ehl-i hakikat, hakikat ve marifetullahı bulmak için, kesret dairelerini unutmaya çalışıyorlar—ta kalb dağılmasın ve lüzumlu ve kıymetli şeye sarf etmek lâzım gelen merakı, zevki, şevki, lüzumsuz fani şeylerde telef olmasın. Hatta bu ehemmiyetli sırdandır ki, din düsturlarının bir hadimi olmak cihetinde güneş gibi imanlar taşıyan bir kısım Sahabeler ve onlara benzeyen mücahidinden, Selef-i Salihînden başka, siyasetçi, ekserce tam müttaki dindar olamaz. Tam ve hakikî dindar, müttaki olanlar, siyasetçi olmazlar. Yani, maksad-ı aslî siyasetini yapanlarda din, ikinci derecede kalır,

tebeî hükmüne geçer. Hakikî dindar ise, “Bütün kâinatın en büyük gayesi ubudiyet-i insaniyedir” diye, siyasete, aşk-ı merak ile değil, ikinci üçüncü mertebede onu dine ve hakikate âlet etmeye—eğer mümkünse—çalışabilir. Yoksa bakî elmasları kırılacak adi şişelere âlet yapar”. Bu paragrafta Bediüzzaman “kesret daireleri, maksad-ı aslî siyaseti, aşk-ı merak, dine ve hakikate alet etmek, baki elmaslar, kırılacak adi şişeler” gibi kavramlarla cemaat ve siyaset dilinin bazı argümanlarını ortaya koymaktadır.

İktidar dindar, salih kişilerden oluşsa da, kullandığı enstrümanlar farklı olmadığından, insanların kalplerine değil ellerine göre davranmaları gerektiğinden, çoğunlukla ruhsat dairesinde, mevcut kanunlar çerçevesinde ve bulunulan konumu korumak üzere hareket etmek durumundadır. Kullandığı dil ve dayandığı kavramlar, ne kadar dine atıfta bulunsa da, iktidardan beklenen “dünyevi hayatı düzenlemek”tir. Siyasetten insanların kalplerini düzenlemesini bekleyemezsiniz. Siyaset insanların inançlarına göre yaşamalarını kolaylaştıracak çareler bulma konumudur. Bu anlamda sosyal bir hizmet ifa etmektedir. Siyaset, cami yapılmasını sağlayabilen, fakat camiye gidecek insan kaynağını üretemeyen bir özellik gösterir. Zorla, maddi teşvikle, baskıyla insanları camilere doldurabilirsiniz; bu iktidarın yapabileceği bir durumdur. Fakat zorla camiye götürülen insanların orada yapacakları şeyin ibadet olması iktidarın elinde değildir. Bu alan, cemaat ve tarikat dediğimiz yapıların tüm kavramlarını bina ettikleri ve hizmetin ana hedefi olan “maneviyat” kısmına dâhildir. İktidar cami, hac faaliyetleri, dini hayata özgürlük gibi kavram ve işlemler etrafında dönme kabiliyetine sahipken; cemaat ve tarikat ihlas, sadakat, samimiyet konusunda insanları teşvik için vardır.

İki kurum (Siyaset ve Cemaat) kendi alanları dışında da söz sahibi olmak istediklerinde, farklı dil alanlarına girmek durumunda kalacaklardır. İktidarın söylemleri ile cemaatin söylemlerinin aynışması demek, kim kimin alanına girmeye çalışıyorsa onun aleyhinde tezahür edecek bir takım sonuçlar görülecek demektir. İktidar, cemaat ve tarikatın alanına girmeye çabaladığında elindeki maddi güçten başka bir enstrümanı olmadığını görecektir, ancak şekil itibarıyla dine temas edebilen bir takım icraatlar gerçekleştirebilecektir.

Cemaatin iktidarın alanına tevessül etmesi, diğerinden daha vahim sonuçlar doğuracaktır. Dinin kudsiyeti üzerine müesses bir yapı olması lazım gelen bir birliktelik, bu tevessül ile, iktidarla uyumlu çalıştığı sürece ayakta kalabilecek, popülerliğini koruyabilecektir. İktidarın nimetlerinden faydalanmanın en kolay yolunun cemaate mensup olmak, en azından böyle görünmek olduğu kanaatinin yaygınlaşması, cemaatin görünüşte giderek büyüdüğünü ve güç sahibi olduğunu gösterse de, cemaat keyfiyetinin zayıflamasına, maneviyat ekseninden kaymasına, maddi ve siyasi gücü fazla olanların etkisine girmesine; dolayısıyla bir cemaat ya da tarikat olmaktan bir kulüp, bir cemiyet, siyasal bir ekol ya da gayr-i resmi bir bürokratik erke dönüşmesine yol açacaktır. Yeterince büyümüş ve siyasete entegre olmuş bir cemaat; artık iktidar ya da muhalefet alternatifi olmaya namzettir demektir. Tam bu noktada kırılmalar, sarsıntılar, çeşitli iktidar kurumları tarafından dışlanmalar baş gösterecek ve cemaatin çeşitli fraksiyonlara bölünme

*İktidar dindar,
salih kişilerden
oluşsa da,
kullandığı
enstrümanlar
farklı
olmadığından,
insanların
kalplerine değil
ellerine göre
davranmaları
gerektiğinden,
çoğunlukla
ruhsat dairesinde,
mevcut kanunlar
çerçevesinde
ve bulunulan
konumu
korumak üzere
hareket etmek
durumundadır.
Kullandığı dil
ve dayandığı
kavramlar,
ne kadar dine
atıfta bulunsa
da, iktidardan
beklenen
“dünyevi hayatı
düzenlemek”tir.*

Said Nursî,
Demokratik
yönetim ile
Şer'i Şerifin
uygulanması
arasında bir
zeminin oluşması
için gerekli
olan araçları
makalelerinde
belirtmiştir.
Meclisin
hilafeti temsil
edebileceğini,
bu tip hilafetin
dini konularda
müftüsü olacak
büyük bir şuranın
olması gerektiğini
vurgulamıştır.

faslı başlayacaktır. Bölünme ve ayrışma kaçınılmazdır. Kimisi gelenekçi olacak ve siyasetten, ticaretten, bürokrasiden ayrılmak gerektiğini – muhafazakârlaşmayı–; kimisi daha da siyasallaşmak gerektiğini savunacaktır. Bu süreçte önemli bir miktarda kopuşlar da görülecektir. Hizmetin yükünü çeken büyük yığınlar ise fedakârlıklarının yönetici kesimin dünyalığına dönüştüğüne şahit olacaktır.

Bu süreç öncesinde, süreç yaşanırken ve süreç sonrasında başka bir durum daha yaşandığı gözlemlenecektir. Bu dönemde "suskunluk sarmalı"na mahkûm kalmış geniş kitleler bulacağız. Suskunluk sarmalı Elisabeth Neumann tarafından kavramlaştırılan bir siyaset bilimi teorisi. Teoriye göre bir kişi savunduğu fikrin, toplumda popüler olan, genel geçer kabul edilen görüşlere uygun olmadığını gördükçe, toplumdan dışlanma korkusu yaşar ve davranışlarında ve konuşmalarında kendini kısıtlar; fikrini dürüstçe, özgürce, çekincesiz söylemekten çekinir. Aynı kişi düşünce yapısına yakın bir görüşün halk nezdinde kabul görmeye başladığını düşünmeye başladığında, bu kez fikrini daha yüksek sesle dile getirmeye ve ön plana çıkmaya başlar. Sarmalın en kritik şekli iktidarın belirli bir cemaat ya da tarikata belirgin şekilde yakın durması halidir. Her halükarda geniş kitlelerin bir kısmı için bu, sarmalın bir tarafı olmaya yol açacaktır. Bu teorinin bize gösterdiği bir başka husus da, bir kesimin özellikle iktidar canibinden çok destek bulmasıyla, o kesimin iktidarın sahip olduğu tipik özellikleri eklektik bir şekilde üzerine oturtmaya çabalamasını netice vermesidir. Sahip olmadığı dil ve dünyaya sahip olmaya çalışmanın sonucu "sahip olunmayan şeyin elden alınması"dır. Siyaset ve cemaat çarpışıyorsa, birileri sahip olmadığı şeye sahip olmaya çalışıyor demektir.

Yukarıda uzunca anlatıldığı üzere Üçüncü Müceddide düşen, şariat meselesini siyaset kavramının dar dünyasına hasr ve hapsedmek değil; belki siyasi ve hukuki yönden demokratik refleks seviyesinin artırılması ve devamlı hale getirilmesi için siyaset ve bürokrasi dünyasına alternatif modeller sunarak destek olmaktır. Bu işlev yerine getirilirken herhangi bir siyasal unsura entegre olmak ve taraf olmaktan kaçınmak esastır. Amacın siyasal, ekonomik, şahsi veya topluluk menfaati olmamasının açık şekilde bilinmesi, görünmesi çok önemlidir.

Said Nursî, Demokratik yönetim ile Şer'i Şerifin uygulanması arasında bir zeminin oluşması için gerekli olan araçları makalelerinde belirtmiştir. Meclisin hilafeti temsil edebileceğini, bu tip hilafetin dini konularda müftüsü olacak büyük bir şuranın olması gerektiğini vurgulamıştır: *"Eski zamanda değiliz. Eskiden hâkim bir şahs-ı vâhid idi. O hâkimin müftüsü de, onun gibi münferid bir şahıs olabilirdi. Onun fikrini tashih ve tadil ederdi. Şimdi ise, zaman cemaat zamanıdır. Hâkim, ruh-u cemaatten çıkmış az mütebassis, sağırca, metin bir şahs-ı mânevîdir ki, şûralar o ruhu temsil eder."* (Sünühât)

Bediüzzaman İslam toplumlarında ortaya çıkan, "za'f-ı diyânet", "şeâir-i İslâmiyetteki lâkaytlık", ve "içtihaddaki fevzâ"nın sebebini, meşihatın zayıf düşmesine bağlamaktadır. Meşihatın tek adama bağlı olmaktan çıkıp Şura şeklini alması, itirazları asgari düzeye indirebilecek ve en büyük

dâhiyi de şahsi içtihadından vazgeçirecektir. Böylece birçok meselede özlenen ve beklenen ittifak hâsıl olacaktır. Bu ittifak siyasal mekanizmanın işini kolaylaştıracak, Meşihatın bağımsızlığı ise dini ve siyasal istibdadı önleyecektir.

Son olarak bir başka durumun vurgulanması da gereklidir. Materyalist ve tabiatperest felsefenin hâkimiyeti altındaki dünyada evrimci yaklaşım eğitimin neredeyse temel paradigması haline gelmiştir. Öte yandan Laik hukuk bir türlü insanlarda adalet duygusunun tatmin edememektedir. Bununla birlikte demokrasi fikri ile dini ahkâm karşılıklı şekilde konuşacakları bir düzlemde buluşmamaktadır. Cihanın her tarafından menfaat elde etmek ve insanları tüketim kölelerine dönüştürmek isteyen kapitalist dünyanın karşısına çıkacak bir engel de şimdilik bulunmamaktadır. Bütün bunlar insanlığın önünde duran küresel boyutlu sorunlardır. Bu sorunları sadece Müslüman toplumların çözüme erdirmesi mümkün görünmemektedir. Bu büyüklükteki sorunlar ancak Üç Müceddidi temsil eden Müslüman topluluklar ile Hıristiyan dünyasında İsevilik Din-i Hakikisini ruhunda yaşatan kişi ve kurumların birlikte çalışmalarıyla aşılabilecektir.

